

УДК 94 (477.46)

Оксана Спіркіна

УТВЕРДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ТВОРЧОСТІ МУЗИЧНИХ ТА ПІСЕННИХ КОЛЕКТИВІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ФІЛАРМОНІЇ У 1991–2001 РР.

Стаття присвячена проблемі розвитку та становлення творчих колективів Черкаської обласної державної філармонії у 1991–2001 рр. Метою статті є показати, що творчість музичних і пісенних колективів має безпосередній вплив на утвердження національної ідентичності та формування національного відродження українського народу. Завданням є висвітлити як творчість музичних і пісенних колективів Черкаської обласної державної філармонії сприяла утвердженню національної ідентичності в Черкаській області у перше десятиріччя державної незалежності України. На основі застосування загальнонаукових методів (аналіз, синтез, опис, пояснення) була досягнута мета та реалізовані заплановані завдання.

Ключові слова: Черкаська обласна державна філармонія, національна ідентичність, національне відродження, музичні та пісенні колективи, творчість.

Значну роль в утвердженні національної ідентичності українського народу завжди відігравала музика та пісня. Українська пісенна культура – одне із найцінніших духовних надбань народу. Вона стала невід'ємною складовою частиною кращих набутків світу. Державна незалежність дала українським музичним і пісенним колективам можливість освоїти нові стилі й тематичні обрії та зробити пошук організаційно-творчих моделей розвитку художніх колективів більш ефективним.

Проблема розвитку та становлення музичних і пісенних колективів в окремо взятому регіоні, а саме на Черкащині, у перше десятиріччя державної незалежності України, а також їх роль в утвердженні національної ідентичності та формуванні національного відродження області ще не стала предметом вивчення науковців-істориків. Але ряд журналістів О. Слєпинін [1] присвятили свої статті проблемам, які постали перед Черкаською обласною державною філармонією у 1991–2001 рр., в той час, як Л. Нікітенко [2], О. Григоров [3], Л. Титаренко [4] та інші опублікували свої інтерв'ю та статті в місцевих періодичних виданнях безпосередньо про творчі колективи Черкаської обласної державної філармонії: «Росаву», «Вербену», Черкаський народний хор та інші. Тому, на нашу думку, доречно та вкрай необхідно дослідити історію розвитку та становлення музичних і пісенних колективів Черкащини, які працювали в Черкаській обласній державній філармонії у перше десятиріччя державної незалежності України та їх вплив на утвердження національної ідентичності та формування національного відродження регіону.

Мета статті полягає в тому, щоб показати як творчість музичних та пісенних колективів Черкаської обласної державної філармонії вплинула на утвердження національної ідентичності в регіоні в 1991–2001 рр. Безпосередніми завданнями є: з'ясувати стан, в якому перебувала Черкаська філармонія та її творчі колективи й солісти після ліквідації авторитарного режиму; висвітлити основні зміни, які відбулися у творчій діяльності її пісенних колективів та як вони вплинули на утвердження національної ідентичності та формування національного відродження регіону; показати роль держави у цих перетвореннях.

На початку 90-х рр. ХХ ст. Черкаська обласна державна філармонія була відома в Україні завдяки творчим колективам і артистам, які в ній працювали, а саме: Черкаському державному заслуженому українському народному хору (з 2007 р. – академічний), ансамблю «Росава», тріо бандуристок «Вербена», камерному оркестру, заслуженій артистці України, майстру художнього слова Т. Власенко [5, арк. 3], її солістам: народній артистці України, кавалеру «Ордена княгині» III ступеня С. Саввопуло [6; 7, арк. 171], заслуженому артисту України В. Чорнодубу, заслуженому артисту України В. Дуці [8] та іншим.

У 1995 р. у Черкаській філармонії працювало 90 артистів [5, арк. 2]. Крім того, за словами директора А. Петраускаса «ні в одній філармонії України немає такої кількості заслужених і народних артистів, як у нас» [1]. Незважаючи на такий «зірковий склад», варто вказати, що упродовж 1988–2005 рр. приміщення філармонії було закрито на ремонт. Наразі (після закінчення довготривалого ремонту) Черкаська філармонія посідає третє місце в Україні, перебуваючи в одному ряду з прославленими оперними театрами. У цей період її творчі колективи змушені були виступати на інших сценах міста та гастролювати, але її концертна діяльність не була припинена. Так, у 1992 р. артисти Черкаської філармонії гастролювали по Україні (Вінниця, Полтава, Львів та інші міста) [9, арк. 245–248], також по Росії та Прибалтиці [10, арк. 127–130], а в 1995 р. її артисти

дали 467 концертів [11, арк. 2 зв. – 3; 5]. Звичайно, тривалий ремонт залишив свій відбиток на історії філармонії, але завдяки директору, заслуженому працівнику культури України А. Петраускасу, який її очолив в 1982 р., колектив продовжував творчо розвиватися. Взагалі, особистий внесок А. Петраускаса у розвиток культури в регіоні величезний: він організовував міжнародні й всеукраїнські музичні фестивалі та конкурси, святкові театралізовані постанови та концертні програми, присвячені визначним подіям Черкащини та України, зокрема проведення щорічних Шевченківських свят і відзначення ювілеїв видатних державних і культурних діячів області. За словами народного депутата М. Сироти «Петраускас – це реліквія Черкас. Завдяки таким людям, як він, українська культура вижила і під час комуністичного правління, і під час теперішнього безгрошів'я. ...Особлива заслуга черкаського литовця Петраускаса ще й у тому, що філармонія Шевченкового краю ... нині одна з кращих у державі, а українська пісня та українська мова тут у великій шані» [12]. Варто вказати, що на початок ХХІ ст. в області було лише шість народних артистів України, з яких п'ятеро працювали саме в Черкаській філармонії.

Візитівкою Шевченкового краю вважається черкаський хор. Пік популярності хору припав на 70–80-ті рр. ХХ ст., але й в 1990-ті рр. він не втратив своєї величі та любові народу. Жодного великого культурно-мистецького заходу України не обходилося без його участі. В 1993 р. хор був учасником ІІІ заключного туру ІІ Всеукраїнського конкурсу хорових колективів ім. М. Д. Леонтовича. Варто вказати, що до 1991 р. колектив хору побував на гастролях в усіх республіках колишнього СРСР, а також в Болгарії та Польщі, але в 1990-ті рр. в державі не було коштів для таких гастролів. Вперше за роки незалежності Черкаський хор побував на гастролях за кордоном лише в 2011 р. у Польщі на етнофестивалі української культури «Підляська осінь» [13]. У 1991–2001 рр. його художніми керівниками були О. Стадник і Л. Трофименко. Заслужений артист України О. Стадник звертав увагу на збереження й пропаганду фольклору та культурних традицій України. Ним були здійснені постановки «Весняні ігри та хороводи», «Вас вітають черкащани» тощо, які довгий час були в програмі колективу Черкаського хору [3]. А заслужений діяч мистецтв України Л. Трофименко основний акцент в репертуарі колективу ставив на твори Шевченківської тематики та нові вокально-хореографічні постановки. У 1991–2001 рр. солістами хору були заслужені артисти України М. Тихоненко [5, арк. 3]), В. Гнилоквас, О. Варич та інші.

Не менш відомим творчим колективом при Черкаській філармонії був ансамбль народної музики «Росава». Його незмінним керівником був заслужений артист України М. Петрина, який для свого ансамблю створив ряд неповторних обробок українських народних пісень, пісень українських композиторів і більше десяти концертних програм («Пісня моєї долі», «Україна моя – рідна мати моя», «Щасливе земле будь», «Черкащина – мій рідний край» та інші). Поряд з пісенним репертуаром, гурт виконував інструментальні твори, в основі яких – обробки народних мелодій Молдови та усіх регіонів України. У 1990-ті рр. жоден культурно-мистецький захід області не проходив без його участі.

До складу ансамблю «Росава» входили талановиті співаки: народна артистка України О. Павловська, заслужені артисти України Т. Халаш і Є. Крикун [2]. Народну артистку України О. Павловську знав весь колишній СРСР за її виконання пісень «Мамина вишня» та «Степом, степом...», що увійшли в Золотий фонд української пісенної творчості [14]. Завдяки їм, вона – знаменита і улюблена співачка не одного покоління українців. У 1999 р. вона отримала орден «За заслуги» ІІІ ступеня, а в 2000 р., згідно рішення виконавчого комітету Черкаської міської ради за № 886 від 22 серпня 2000 р., нагороджена пам'ятним знаком ІІ ступеня «За заслуги перед містом Черкаси» за вагомий внесок у національну мистецьку спадщину, розвиток культури і мистецтва регіону, благодійну діяльність [15, арк. 414–415].

Заслужена артистка України Т. М. Халаш була солісткою ансамблю «Росава» з 1991 р. по 2002 р. Вона – лауреат ІІ премії VII Міжнародного фестивалю-конкурсу «Золоті трембіти» (м. Тернопіль, 1992 р.), учасниця конкурсу ім. В. М. Івасюка (м. Чернівці, 1995 р.) [5, арк. 2 зв. – 3] та Міжнародного фестивалю (Чехія, 1995 р.) [16].

Але найпопулярнішим творчим колективом 1990-х рр., який працював при Черкаській філармонії, було тріо бандуристок «Вербена», засноване в 1983 р. професором Національної музичної академії С. Баштаном, коли його солістки Л. Ларікова, Л. Зайнчківська й О. Калина були ще студентками Київської державної консерваторії (нині – Національна музична академія ім. П. І. Чайковського). Успіху колективу завдячував не лише репертуар, а й оригінальні костюми учасниць та їх манера виконання – вони виступали стоячи зі спеціально виготовленими підставками для бандур нетипово білого кольору. За період своєї творчої діяльності тріо побувало з гастролями в усіх областях України та за кордоном. Так, наприклад, вони брали участь у міжнародних фестивалях «Новосибірська осінь» (м. Новосибірськ, Росія), «Декабристські вечори» (м. Іркутськ, Росія), «Джазовий фестиваль» (м. Самара, Росія), а також в урочистостях, присвячених 150-річчю з дня народження М. В. Лисенка (м. Полтава, 1993 р.), концерті майстрів

мистецтв і художніх колективів України у м. Москва (Росія) з нагоди I Конгресу українців в Росії (1993 р.), Днях культури і мистецтв України в Республіці Білорусь (1995 р.) і Росії (1997 р.). У 1993 р. артистки ансамблю «Росава» – лауреати I Міжнародного конкурсу бандуристів ім. Г. М. Хоткевича (м. Київ) та отримали I премію як краще тріо України, в 1998 р. – лауреати Всеукраїнського конкурсу виконавців на народних інструментах (м. Івано-Франківськ) тощо. За вагомий внесок у пропаганду українського музичного мистецтва членам колективу присвоєно звання «Заслужений артист України» в 1993 р. [17], а в 1999 р. – «Народний артист України» [4]. Більше того, про це тріо створено кілька музичних фільмів: «Пісенне намисто», «Якось у «Проліску», «Літо зоряне». Крім того, солістки тріо брали участь у зйомках документальної стрічки В. Артеменка «Василь Симоненко».

Варто зазначити, що важливим чинником розвитку творчої діяльності пісенних колективів регіону була їх підтримка з боку держави та впровадження премій і нагород, присудження звань. Крім того, популяризацією музичного мистецтва в Черкаській області та проведенням конкурсів, творчих звітів тощо опікувалося обласне відділення Національної всеукраїнської музичної спілки, заснованої ще в 1959 р., до якого в 1995 р. входило 36 членів і 30 тисяч любителів музики, об'єднаних в колективне членство [5, арк. 9].

Таким чином, на основі застосування загальнонаукових методів (аналіз, синтез, опис, пояснення) автору вдалося досягти поставленої мети та реалізувати заплановані завдання.

Державна незалежність України та відсутність цензури позитивно відзначились на творчості пісенних колективів Черкаської обласної державної філармонії. Їхній репертуар – українські народні пісні, старовинні пісні різних регіонів України, авторські українські пісні тощо – мав шалений успіх серед населення не лише Черкащини, а й всієї України загалом та за кордоном. Їхня творчість стала джерелом утвердження національної ідентичності та формування національного відродження українського народу. Незважаючи на значні фінансові труднощі (ремонт тривав більше п'ятнадцяти років), Черкаська обласна державна філармонія завдяки своїм музичним та пісенним колективам стала найвідомішим культурним осередком в Черкаській області.

Матеріали статті можуть бути використані для подальшого вивчення впливу діяльності творчих колективів при культурних державних закладах України на утвердження національної ідентичності українського народу в окремо взятому регіоні. Надалі плануємо дослідити вплив творчості непрофесійних творчих колективів у формуванні національного відродження українського народу в Черкаській області у перше десятиріччя державної незалежності України.

Список використаних джерел

1. Слєпинін О. Зірка і смерть Черкаської філармонії / О. Слєпинін // Дзеркало тижня. – 2002. – 5 січня.
2. Нікітенко Л. Штрихи до портрета: «Щедро мені щєбетала мамина вишня в саду» / Л. Нікітенко // Черкаський край. – 1994. – 20 грудня. – С. 4.
3. Григоров О. У пісні – душа Черкащини / О. Григоров // Черкаський край. – 1994. – 23 квітня. – С. 2.
4. Титаренко Л. В гаю пісенному «Вербени»: передмова / Л. Титаренко // Вербена: пісенний дивосвіт: твори з репертуару народних артисток України тріо бандуристок «Вербена»: до 20-річчя творчої діяльності колективу. – Черкаси: Брама-Україна, 2007. – Вип. 1. – 72 с.
5. Державний архів Черкаської обл., ф. Р-5791, оп. 3, спр. 59, 52 арк.
6. Зачарована співом: Валентина Саввопуло: біобібліогр. покажч. / ОУНБ ім. Тараса Шевченка; [уклад. Н. В. Ребякова]. – Черкаси: [Ксерокс ОУНБ імені Тараса Шевченка], 2005. – 14 с.
7. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України), ф. 5233, оп. 1, спр. 127, 251 арк.
8. Безуглий В. Невтомний трудівник на ниві українського музичного мистецтва / В. Безуглий // Нова доба. – 2012. – 20 червня. – С. 8.
9. Центральний державний архів-музей мистецтва літератури і мистецтва України (далі – ЦДАМЛМ України), ф. 504, оп. 1, спр. 1223, 250 арк.
10. ЦДАМЛМ України, ф. 504, оп. 1, спр. 1224, 131 арк.
11. ЦДАВО України, ф. 5233, оп. 2, спр. 1728, 215 арк.
12. Нікітенко Л. Директор Черкаської філармонії, литовець Антанас Петраускас, більше чверті століття вірою та правдою служить українській культурі [Електронний ресурс] / Л. Нікітенко // Україна молода. – Режим доступу: <http://www.umoloda.kiev.ua/regions/63/164/0/43394/>.
13. Стасів Т. Вперше за роки незалежності Черкаський хор поїхав за кордон / Т. Стасів // Черкаський край. – 2011. – 4 листопада.
14. Негода М. Голос Павловської / М. Негода // Черкаський край. – 1993. – 25 листопада. – С. 8.
15. Архівний відділ департаменту управління справами Черкаської міської ради, ф. Р-159. – Оп. 4. – Спр. 1230. – 490 арк.
16. Автобіографія [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Заслуженої артистки України Тат'яни Халаш. – Режим доступу: <https://sites.google.com/site/khalashtatyana/home/avtobiografia>.
17. Указ Президента України «Про присвоєння почесного звання «Заслужений артист України» артистам тріо бандуристок «Вербена» Черкаської обласної філармонії» // Черкаський край. – 1993. – 27 травня. – С. 1.

Оксана Спиркина

УТВЕРЖДЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ТВОРЧЕСТВА МУЗЫКАЛЬНЫХ И ПЕСЕННЫХ КОЛЛЕКТИВОВ ЧЕРКАССКОЙ ОБЛАСТНОЙ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ФИЛАРМОНИИ В 1991–2001 ГГ.

Статья посвящена проблеме развития и становления творческих коллективов Черкасской областной государственной филармонии в 1991–2001 гг. Целью статьи является показать, что творчество музыкальных и песенных коллективов имеет непосредственное влияние на утверждение национальной идентичности и формирование национального возрождения украинского народа. Задачей есть выяснить, как творчество музыкальных и песенных коллективов Черкасской областной государственной филармонии содействовало утверждению национальной идентичности в Черкасской области в первое десятилетие государственной независимости Украины. На основе применения общенаучных методов (анализ, синтез, описание, объяснение) была достигнута цель и реализованы запланированные задания.

Ключевые слова: Черкасская областная государственная филармония, национальная идентичность, национальное возрождение, музыкальные и песенные коллективы, творчество.

Oksana Spirkina

STRENGTHENING OF NATIONAL IDENTITY IN THE LIGHT OF THE CREATIVE WORK OF MUSICAL AND SONG GROUPS OF CHERKASY REGIONAL STATE PHILHARMONIC SOCIETY IN 1991–2001

The article is devoted to the issue of the development and formation of creative groups of Cherkasy Regional State Philharmonic Society in 1991–2001. The goal of the article is to show that the creativeness of musical and song groups has a direct influence on the strengthening of national identity and formation of national revival of Ukrainian people. The task is to find out how the creativeness of musical and song groups of Cherkasy Regional State Philharmonic Society assists the strengthening of the national identity in Cherkasy region in the first decade of the state independence of Ukraine. On the basis of the appliance of the general scientific methods (analysis, synthesis, description, explanation) the goal was achieved and planned tasks were realized.

Key words: Cherkasy Regional State Philharmonic Society, national identity, national revival, musical and song groups, art.

УДК 39 (092) (477)

Леся Костюк

ДОШЛЮБНА ОБРЯДОВІСТЬ ЛЬВІВЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У статті, на основі свідчень низки інформаторів, автор подає характеристику дошлюбної обрядовості сільськими жителями Львівщини другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Ключові слова: сватання, заручини, запросини, вінкоплетення, «гільце».

У період урбанізаційних процесів, котрі активізувались із середини ХХ ст. та тривають до сьогодні, багато дошлюбних обрядів та звичаїв, які носили позитивне морально-виховне навантаження, в обрядовій практиці втрачені частково або повністю, що робить дану проблему особливо актуальною. Свідченням цього є відсутність розвідок про регіональну специфіку дошлюбної обрядовості вказаного регіону другої половини ХХ – початку ХХІ ст.

Метою статті є вивчення дошлюбної обрядовості як фрагменту весільної звичаєвості.

Реалізація зазначеної мети передбачає розв'язання низки завдань: методом польового дослідження зібрати й опрацювати етнографічні матеріали у жителів Золочівського, Буського і Бродівського районів Львівської області, з'ясувати семантику ритуальних дій.

Наукова новизна статті полягає у тому, що проведений комплексний етнографічний опис та структурно-функціональний аналіз дошлюбної обрядовості населення Львівщини. При цьому порівняльно-історичним методом виявлено особливі характерно-самобутні риси в сукупності всього комплексу етапів дошлюбної обрядовості досліджуваного регіону.

Порушена проблема знайшла відображення у студіях істориків та етнографів. Окремі аспекти цього питання порушувалися у працях таких науковців, як В. Борисенко [1], Й. Лозинський [2], Мудрий Сафрон [3], котрі у своїх розвідках оглядово аналізують дошлюбну обрядовість